

JOY KOGAWA

Obasan

(részlet)

1972. augusztus 9., este 9 óra 5 perc

A folyó meredek partfalánál olyan szélcsend van e percben, hogy ha meggyújtánánk egy gyufát, a lángja meg sem rebbenne. A hosszú fűszálak sem remegnek. A sötét égbolt csillagoktól ragyog, és csak az újhoid mozdul lassan tovább.

Évente egyszer jövünk ide, ilyentájt, Bácsikám és én. Ez a hely alig egy kilométernyire van a Barker farmtól és tízre Granton falutól, ahová 1951-ben költöztünk.

– Semmi sem változik – mondom, amint az emelkedő felé haladunk.

– Umi no yo – mondja Bácsikám, és a fűre mutat. – Akár a tenger.

A dombon, mintha csak Bácsikám kitárt karjának engedelmesskedne, hirtelen hullámozni kezd a fűrengteg, ritmusosan, akár az óceán hullámai. Átgázolunk a száraz tajtékon, a fűszálak úgy csapkodnak, mintha permet érne. Bácsikám billegve halad, mint egy kisgyerek a bizonytalan talajon, lábát szétveti, karját hirtelen kitarja, mint a kötéláncos, amikor elveszti egyensúlyát.

– Szédülsz? – kérdezem és megragadom a karját, ahogyan bizonytalanul inog egy lábon.

Ajkaival cuppant, ahogy beszívja a levegőt.

– Túl öreg vagyok – mondja, és kiegyenesedik.

Amikor az emelkedő tetejére érünk, rátalálunk arra a kis mélyedésre a földben, ahol általában megpihen. Körbevizslat, lát-e vadkaktuszt, azután lassan leül, gyökérszerű ujjáival lelapítja a fűvet maga előtt.

Alattunk az iszapos folyó csordogál girbegurba medrében. Az öreg ücsörög, én pedig állok a csillagfényben, fűszálakat rágcsálok. Ilyen közel Bácsikám sosem kerül a tengerhez.

– Umi no yo – mondogatja.

Előttünk minden szűzföld. A prérinek ezen a részén az idők kezdete óta nem vágták le a fűvet. Másfél kilométernyire keletre van egy hely, az egykori indián bölényugrató, magas, meredek szikla, ahová a bölényeket terelték, hogy onnan a mélybe zuhanjanak. Még mindig látni ott csontokat, némelyik kiáll a friss árkokból.

Bácsikám akár Ülő Bika Törzsfőnök is lehetne, ahogy ott ücsörög. Éppolyan préri-barna bőre van, a mély, barna ráncok kiszáradt folyómedrekként gyűrnek arcát. Nem is lenne másra szüksége, csupán toll fejdíszre, és tökéletesen festene még képeslapon is mint

„Indián Törzsfőnök a kanadai prériről”, albertai szuvenír, japán gyártmány.

Jó néhány őslakos gyereket, akiket az évek során tanítottam, akár japánnak is nézhetnénk – és fordítva. Fekete szemük félnksége rémült állatokéra emlékeztet. Ahogyan gyorsan máshová néznek. Emlékszem, amikor kisgyerek voltam Slocanban, barátaim tekintete is ugyanígy pásztázott ide-oda villámgyorsan.

Először 1954 augusztusában jöttünk ide sétálni Bácsikámmal, két hónappal az után, hogy Emily néni először látogatott Grantonba. Miután elment, Bácsikám heteken át bánatos volt, le s föl járkált, kezével a fejét ütögette. Aztán egy este eljöttünk ide.

Csendes alkonyat volt, hasonlított a maira. Nyugalansága csitulni látszott, ahogy keresztülsétáltunk a ringatózó fűvön, bár tekintete még mindig szúrósan járt körbe, és olykor rám is szúrósan nézett.

Amikor a domb széléhez, a partfalhoz értünk, megálltunk, és lenéztünk a szakadék mélyére és a folyóra, amit ligetszerű facsoportok szegélyeztek. Nyugalansággal töltött el, hogy ott csörgőkígyók is lehetnek, és vissza akartam menni az útra.

– Nem veszélyes? – kérdeztem.

Bácsikám szinte sosem ad egyenes választ. Úgy éreztem, megfedd, hogy gyerekesen félek, amikor hirtelen így szólt:

– Mo ikutsu? Hány éves vagy most?

– Tizennyolc – válaszoltam.

Fejét csóválta, ahogyan csoszogott előre. Olyan mélyet sóhajtott, hogy belenyögött.

– Mi a baj, Bácsikám?

Lehajolt, és elsimította a fűvet. Fejét lassan csóválva, halkán így szólt:

– Túl fiatal. Még túl fiatal. – Azzal a gyengéd, félig szomorú, félig udvarias mosollyal mosolygott, amivel csak kisgyerekekhez és csecsemőkhöz fordul az ember. – Majd egy napon – mondta.

Akármit is akart nekem „majd egy napon” elmondani, még nem mondta el. Néha azon tűnődöm, vajon tisztában van-e az életkorommal. Harminchat évesen már nem vagyok gyerek.

Mellette ülök a prérin, és hirtelen mintha fűerdőben rejtőznék vele. Kezem az övé mellett pihen a száraz, kemény ugart borító gyökerek csomós szőnyegén.

– Bácsikám – suttogom –, miért jövünk ide minden évben?

Nem válaszol. Obasantól és Bácsikámtól is megtanulhattam, hogy a beszéd gyakran úgy elbújik bennünk, mint viharban az állat.

Ujjaimat átugrom a gyökérszövevényen, míg nem kibukkannak a fűszálak tövéből. Mintha ujjaim lennének

a gyökerek. E parányi erdő része vagyok. Úgy kutatom a földet és az eget, mint a fű: kitartó szomjúhozással.

– Miért, Bácsikám?

Éppen mondani készül valamit, szája nyitva, ahogyan előre mered, szeme kikerekedik. Aztán, mintha csak gondolatait akarná kiradírozni, kezével erősen megdörögli arcát, és megrázza a fejét.

Fölöttünk és körülöttünk a préri-égbolt: elképzelhetetlenül hatalmas, nem törik meg fák vagy házak körvonalai. A Dél-Albertában eltöltött hosszú évek során sosem voltam képes sokáig nézni. Úgy tűnik, mintha örökké egy végtelen éjszakában ücsörögnénk, miközben körülöttünk a magas prérifű zizeg és nő, észrevétel nélkül hajol a hold halvány fényébe.

Végül a kezéhez érek.

– Várj itt egy kicsit! – mondom, miközben felállok, és a domb széléhez megyek. Mindig letépek legalább egy szál virágot, mielőtt hazamegyünk. Lassan leereszkedem a meredek ösvényen oda, ahol a lejtő oldalán átszivárog a föld alatti kis ér. Vadrózsabokrok sorjáznak az erecske mentén, tüskésen és zölden. Érzem illatukat. A partfal tövében hallom, amint lassan folydogál a víz. Sokáig elálldogálok és nézem, ahogyan a fal körvonalai beleolvadnak az éjszakába.

1972. szeptember 13.

Erre a napra a jövőben is emlékezni fogok. Úgy látszik, nincs ínyemre, hogy a váratlannal együtt éljek. Ma délután, amikor megcsörren a telefon, éppen egy hónappal vagyunk utolsó grantoni látogatásunk után, és az ötödikes és hatodikos osztályom előtt állok a cecili felzárkóztató iskolában, magamat védem.

Az albertai Cecil városka Grantontól északkeletre fekszik bő kétszáz kilométernyire, és ugyanebben a tanteremben tanítok hét kerek éve. Igyekszem havonta egyszer beugrani nagybátyámhoz és Obasan nagynémhez, akik mindketten nyolcvan fölött járnak. De az iskolaév kezdetén nagyon sok dolgom akad.

Rendszerint legalább két hetembe kerül, mire megismerjük egymást az új osztályommal. Az idén két óslakos lány került hozzám, testvérek, tizenkét, illetve tizenhárom évesek, örökbe fogadták őket. Van még egy szép, félig japán, félig európai lány is, akit Taminak hívnak. Aztán ott van Sigmund, a szeplős, vörös hajú fiú. Már látom, hogy velem sok bajom lesz. Próbálok szem előtt tartani, és az első sorba ültetem.

Sigmund feltartja a kezét, ahogy szokta.

– Tessék, Sigmund!

– Nah Canny kisasszony! – mondja.

– Nem Nah Canny – válaszolom, és nyomtatott nagy betűkkel felírom a nevemet a táblára: NAKANE. – Az a-k rövidek.

Néhány gyerek „Nah Cane”-nek ejti a nevemet, egyszer hallottam, amint az egyik lány azt mondta: „Naomi Nah Cane-nek betartunk.”

– Volt már szerelmes, Nakane kisasszony? – kérdezi Sigmund.

– Szerelmes? Mit jelent az, hogy szerelmes? – kérdezem, hogy megkerüljem a problémát.

Sigmund sosem tartja nyugodtan a kezét jelentkezés közben, hanem izgatottan rázza, akár szél a faleveleket.

Visszagondolok azokra az időkre, amikor én voltam gyerek, és megkérdeztem nagybácsikámat, hogy ő és Obasan szerelmesek-e egymásba. Kérdésem célt tévesztett.

– Az meg mi? – kérdezte nagybácsikám. Sosem láttam őket, hogy egymást megölelték volna.

– Készül férjhez menni? – kérdezte Sigmund.

A gyerekek szemtelenek. Mihelyt megérzik, hogy nem fegyelmezem őket, visszaélnek velem, s elvesztem önuralmam az órai vitákon.

– Miért kérdezed? – kérdelem ingerülten és méltóság nélkül.

– Anyukám azt mondja, nem néz ki elég idősnek ahhoz, hogy tanár legyen.

Ez furcsa. Biztosan apró termetem miatt van: százötvenöt centiméter, negyvennyolc kilogramm. Amikor tizenhat évvel ezelőtt tanítani kezdtem, a szülők meglepetten adták be gyerekeiket az ajtón. A fiatalságom vagy a távol-keleti arcom miatt vajon? Sosem tudtam meg.

– A barátom randevút akar kérni Öntől – teszi hozzá Sigmund. Tudja, milyen zsbongást vált ki az osztályból. Néhány lány vihog, és kezét szája elé kapja. Megfelelő reakció, gondolom bánatosan. Tipikusan cecili történet lenne: Nakane kisasszony Sigmund egyik barátjával randevúzik. Kész röhej.

Hátat fordítok az osztálynak, és kibámulok az ablakon. Minden évben felteszik ezt a kérdést legalább egyszer:

– Férjhez készül menni, Nakane kisasszony?

A városban mindenki figyel, mi történik – van-e kilátás egy kis flörtre? Egyszer az egyik tanítványom megözyvegyült apja eljött elem tanítás után, és elvitt vacsorázni a helyi szálloda éttermébe. Ideges voltam, ahogy besétáltam vele a Cecil Innbe.

– Hová valósi? – kérdezi, amint leülünk egy kis asztalhoz a sarokban. Ezt a kérdést egyetlen idegen sem hagyja ki. Az emberek azt hiszik, külföldi vagyok.

– Hogy érti ezt?

– Mióta él ebben az országban?

– Itt születtem.

– Oh – válaszolja, és elvigyorodik. – És a szülei?
 – Az anyám nisei.
 – Micsoda?
 – N-i-s-e-i – betűzöm, és leírom a szót egy szalvétára. – Úgy ejtik, hogy ni-szěj. Azt jelenti, második generációs.

Néha az az érzésem, túlságosan régóta tanítok már. Elmagyarázom, hogy a nagyszüleim, akik Japánban születtek, első generációs bevándorlók, azaz „issei” voltak, míg a „nisei”-k gyerekeit „sansei”-nek, azaz harmadik generációsnek hívják.

Az özvegyember annyit kérdezett, hogy már-már azt hittem, a személyi igazolványomat is elkéri. De táskámban csak a jogosítványom van. A fényképes igazolványomat is magamnál kellene tartanom, amelyen a nevem szerepel. Megumi Naomi Nakane. Született 1936. június 18-án Vancouverben, British Columbiában. Családi állapota: vénlány. Egészségi állapota: megfelelő, gondolom. Foglalkozása: tanár. De már halálra unom a tanítást, és szívesen nyugdíjba mennék. Mi mást akarhatna még bárki is tudni? Személyisége: feszült. Jelen vagy múlt idő? Állandó állapot. Egy házi légy társasági bája jellemzi. Ez már eléggé öntipró, ugyebár?

Az özvegyember többé nem randevúzott velem. Vajon miért nem feleltem meg neki? Én semmit nem tudtam kérdezni tőle. Talán azt hitte, nem érdekel? Nem tudják az emberek megkülönböztetni az idegességet az érdektelenségtől?

– Nos – mondom, megfordulok és szembenézek az általános kuncogással –, sok olyan kérdés létezik, amelyekre nem tudom a választ.

Sigmund keze még mindig fönt van és integet.

– De ön vénlány – mondja, és az osztály felé vigyorog. A lányok még erősebben kuncognak.

– Vénlány? – fintorodom el, és kedvem lenne megfojtani. – Mit jelent ez a szó?

– Aggszúz – mondja Sigmund szemtelenül.

Vénlány? Aggszúz? Egyedülálló? E kifejezések kétségtelenül állnak rám. Harminchat évesen nem vagyok kelendő portéka a lánypiacon. De Emily néném Torontóban visszautasítja ezeket a megbélyegzéseket, pedig ő öreglányosabb nálam, és ötvenhat évesen még mindig egyedül él. Azt mondja, ha rendesen megtisztítanánk a kifejezéseket a rájuk rakódott előítéletektől, nem utasítaná vissza őket.

– Azt hiszem, vénlány vagyok – mondom mogorván.
 – A torontói nagynéném is az.

– A nagynénje is az? Hogyhogy?

Széttárom a karomat. Hadd sorjázzanak a kérdések. Tényleg, miért vagyunk a mi kis családjunkban ketten is

egyedülállóak? Biztosan valami van a vérünkben. Szípirtyóhajlam-szindróma. Emily néném és jómagam felajánlhatnánk magunkat a tudománynak kutatás céljára. De ő ehhez túlságosan elfoglalt, rohangál Toronto körül mindenfelé konferenciákra. Mindenhonnan olyan sebesen elrobog, hogy még a saját hangját sem hallja meg.

– És őt hogy hívják, tanárnő?

– Emily Kato – mondom, és betűzöm is a nevét. – „Kato”, és nem „kei-tou”. Miss E. Kato. – Vajon van rá esély, hogy ebből a nevetséges párbeszéből fonetika óra legyen?

Mérget veszek rá, hogy valaki rákérdez a nagynéném szerelmi életére is. Volt-e Emily nénikém valaha is szerelmes? Kétségkívül van benne szeretet. A szerelem, akár a folyóparti szél, áthúsz lelkén és képzeletén. A szerelem, akár a prérifarkas, beleüvölt a „szeresd őket és hagyd el őket” szélbe.

Az osztályterem ajtaján kopognak, és örülök, hogy megszabadulhatok a kínos helyzetből.

– Kérlek, nyisd ki az ajtót – intek Lori, az öslakos kislány felé, aki hátul ül, és sosem szól egy szót sem.

A titkárnő mosolygós arca tűnik elő az ajtónyílásban, és így szól:

– Miss Nakane, telefonja van Grantonból.

Meghagyom az osztálynak, hogy folytassák. Ez az utasításom látszik a leghasznosabbnak. Végigmegyek a folyosón az igazgatói szobáig, magam mögött hagyva a sugdolózást.

Az igazgató háttal áll nekem, csaknem teljesen kopasz feje olyan, mintha arctalan arc lenne. A háta mögött egyenként ropogtatja ujjait. Azt az esetet idézi fel bennem, amikor tehenet próbáltam fejni.

A telefon félre van téve.

– Miss... khm... khm. Csak nyugodtan.

A kezelő jelentkezik, amikor beleszóllok. A vonal recseg, erősebben fülemhez szorítom a telefont.

– Halló. Elnézést. Ki beszél?

Dr. Brace hívott a grantoni kórházból. Olyan a hangja a telefonon át, mintha régi lemezfelvételtől szólna. Nem tudom felfogni, amit mond.

– Kicsoda? A nagybátyám?

Furcsa érzésem támad: olyan, mint az áramütés, de nem olyan éles – tompa rángást érzek a tarkómon és a gyomromban egyszerre. Aztán gyorsan elcsitul.

Maradj veszteg, szól egy belső hang. Szűrj meg a szavakat. Érzem, hogy képtelen vagyok megszólalni.

Nem tudom, elköszöntem-e dr. Brace-től. A telefon az ölemben, az igazgató pedig vállamra teszi a kezét.

– Rossz hírt kapott, Naomi? – kérdi.

Üresen bámulok rá.

– A nagybátyja? – Szemöldökét együttérzőn ráncolja össze.

Bólintok.

Kezét felém nyújtja, de nem tudok rá reagálni. Az agyam furán működik, mintha függetlenítette volna magát tőlem, felettem lebegne, s biztos távolból irányítana, akár egy tábornok.

Mit kell most tennem? Felhívom Stephennt. Délután negyed négy van. Hány óra van ilyenkor Montrealban? Nincs is nálam a telefonszáma. Emily nénié sem. Majd később telefonálok nekik. Vissza kell mennem a tanterembe, és helyettest is kell kérnem. Hány

nap szabadságot vegyek ki? Általában egy hetet engedélyeznek...

Amikor visszatérek az osztályterembe, éppen látom, ahogy Sigmund rohan vissza padjába a táblától, amelyről letörölt valamit. Kicsöngetésig az osztálynak csöndben kell olvasnia.

Fél hatkor már úton vagyok Grantonba. Igen rosszak az útviszonyok ezen az estén. Szítal az eső, emiatt csúszik néhol az út. Több időbe telik így odaérni, mint általában. De nem sietek, hogy Obasant láthassam.

ANTONIO D'ALFONSO

Az írásról

(részlet)

Az írás emlékezet. Az írás a valóság lényegi elemeire bontása. Az írás elutasít, suttog, lerombol. Beszédmód – akkor is, amikor elbeszél. Annak ellenére, hogy az elbeszélés velejárója az őszinteség, a történet kiszínezése, bonyolítása.

A nyelv önmagát tartalmazza. A nyelv nem tartalmazza az emlékezetet. Akár semmit sem tartalmaz. A nyelv önmaga által túlterhelt. Olyan energia, ami a nyelv használóját előre hajtja. Akár tetszik ez neki, akár nem.

A nyelv sosem semleges. Azt a jelentést fejezi ki, amivel egy nép a nyelvet megtöltötte. Írni annyi, mint népünk hangjára emlékezni, azok hangjára, akik előttünk éltek. Arra emlékeztet, mit lehet, és mit nem lehet csinálni az anyanyelveddel.

Írni annyi, mint emlékezni. Feljegyezni mindazt, amit a nyelv megérint.

A nyelvet két ember sosem használja ugyanúgy. Ugyanazt a nyelvet két ember sosem használja ugyanúgy. Ezek a különbözőségek alkotják a nemzetet. A különbözőségeket megbecsülni, nem pedig üldözni kell.

Tudom utánozni egy másik író stílusát. Egy adott korszak vagy évszázad íróinak stíluseszközeivel csak versenyezni tudok. A végén azonban egyedül találok magam a nyelv üressége előtt. Mert a nyelv óhatatlanul elveszti minden emlékét, amikor egy író keze közé kerül.

Különösen, amikor az író olyan nyelvet használ, ami nem sajátja, ami nem az ő népének nyelve. Különbség.

Feljegyezni a nyelv üzeneteit, ez indít arra, hogy írjak. Egy adott nyelv emlékével az agyamban írok, és ezt az emléket egy másik nyelven fejezem ki. Az emlékek násza. Nem tudok úgy írni, hogy figyelmen kívül hagyjam az olasz szavakat, amelyekkel önmagam számára leírom azt a zavarbaejtő látványt, mennyire ura az ember a természetnek Guglionesi bérceiről nézve.

Számomra az olasz is tanult nyelv. Észak nyelve, gondolataim nem ezen formálódtak, s nem is ennek zenéjét hallok éjjel, amikor nem tudok elaludni. A guglionesi dialektusból kell fordítanom olaszra. Amikor írok, fordítok. Olykor nincs szükség fordításra. A szavak angolul vagy franciául jönnek elő. A különbözőségek láncszemei.

Nem vagyok amerikai, még ha itt is dolgozom. Túl gyakran elszégyenlem magam, hogy különbözöm, de már elfogadom a különbözőségemet. Az vagyok, ami vagyok, és arra törekszem, hogy úgy fejezzem ki magam, ami leginkább összhangban van saját hússommal és véremmel. Ez az én stílusom. Ez az én nyelvem.

Elfelejtetni nem csak azt, ami az olvasott könyv előtt volt, hanem azt a sort is, ami az olvasott sor előtt volt. Megkérdőjelezni, amit az ember természetesen csinál. Megnevezni a stílusát.

Írni, de elemezni is. Írni és olvasva lenni. Olvasó nélkül az írás nem létezik, nem válhat emlékezetté.

Kürtösi Katalin fordításai